

Nótáros Lajos

KAFKA KÁEFTÉ

Részlet Dr. K. Naplójából, Arad, 1917. július 12., csütörtök délután

Nem tudom, hol vagyok. Olyan ez a város, mintha nem is létezne. Mint egy színpad, ahol valamilyen kifürkészhetetlen szomorújáték zajlana. Mindenki, akivel eddig találkoztam, olyan mesterkélt jóindulattal kezelt, hogy nem is merek belegondolni, mi lehet e mögött. Az állomásról busszal hoztak a Szállodába. A városban, ahogy megtudtam, több szálloda van, lehet, jobb lett volna másikat választanom. Ez sem rossz, de nekem túl nagy, egyszerűen beláthatatlan. Mindkét emeleten hosszú, labirintusszerű folyosók kanyarognak, a szobákba nyíló ajtók eltűnnek a messzeségbe, amikor a boy megállt az enyém előtt, teljesen meglepődtem. Nem számítottam rá, hogy ott lesz. Viszont a szoba egészen kellemesnek látszik. Tiszta és hűvös, s olyan csendben tesped, mintha, valamilyen elképzelhetetlen csoda folytán, az örökkévalóságban felejtették volna. Azt hiszem, soha nem tapasztaltam még életem során ennyire jelenlévő csendet. Ez akár jó is lehetne, mégis nyugtalan vagyok. A buszon a nyitott emeleten utaztam. Tíz percig sem tartott, míg beértünk az állomásról, de, azt hiszem, láttam mindent, ami itt egy idegen érdeklődésére számot tarthat. Kivéve a folyót, amely a főutcával párhuzamosan folyik. Ezt a mellettem utazó hölgy mondta, aki, bár nem idevalósinak néz ki, jól ismeri a várost, és ki tudja, miért, úgy érezte, el kell mondania nekem, mit látok. Közel a szállodához érdekes szoborcsoport néz a Városháza előtti térre: impozáns férfialak hajol le jóindulatúan az előtte szerényen álldogáló emberfigurákhoz. Keze bátorítóan int feljűk.

*

A szoborcsoport központi alakja, akit Dr. K. első látásra nem ismert fel, Kossuth Lajos volt. A Kossuth-szobor, ahogyan az idősebb aradi magyarok emlékeznek rá. A húszas években tüntették el, miként a Szabadság-szobrot is, a színház háta mögül. Dr. K. bizonyára megcsodálta azt is, amint később a Fehér Keresztből a Braun házaspár lakása és boltja felé igyekezett.

Arad ekkor még Magyarország nagyvárosai közé tartozott, mindjárt Szeged, Debrecen, Szabadka és Pozsony után, jóval Kolozsvár és Brassó vagy Vásárhely előtt. A Neuman fivérek szeszgyárát maga Ferenc József látogatta meg, midőn báróvá ütötte az idősebbiket. Innen indult Hegyaljára, a remek vörösborok vidékére az ország első villannyal hajtott vasútja. Vasúti kocsikat, mozdonyokat és pár éve automobiloikat kezdtek gyártani Aradon, hogy aztán a háború éveiben áttérjenek a repülőgép-motorok előállítására. Dr. K. utazása is ezzel magyarázható, elvégre munkahelyi baleset-biztosításban utazott, ráadásul jegyesének nővére egy ideje családotul ideköltözött Budapestről. Else kislányának, Mutzinak már eddig is küldözgetett ajándécsomagokat, mivel Berlinből, ahol a nagynéni Felice élt, ez, a háború miatt, nehezebben ment volna, a Monarchiához tartozó Prágából viszont nem jelentett gondot. És bár nem beszélt magyarul, Dr. K.-nak Aradon ez sem jelentett különösebb gondot, németül szinte mindenki beszélt, akkori-ban észre sem lehetett venni, hogy a város lakosságának háromnegyede magyarnak tartja magát.

Részlet Dr. K. naplójából, Arad, július 13., péntek, ebéd után

Valamit tennem kell, ez így nem mehet tovább. Semmit sem értek abból, ami velem itt történik, van mégis egy olyan érzésem, hogy nem véletlen, nem ok nélküli. Lehetséges, hogy valóban egy féreg volnék csupán, s ők ezt tudják? Vagy ők azok, de nem veszik tudomásul, nekem pedig nincs bátorságom felvilágosítani őket.

Itt van, például, ez a jelenet, azt hiszem, tökéletesen illusztrálja a helyzetet.

Egyszer csak, úgy a semmiből, így szól hozzám Grün: Elnézést, kedves Doktor, szeretném bemutatni Önnek szerény városunk egyetlen valódi hírességét. Higgycsém el, nem túlzok, irodalmunk egyszer majd fölfedezi a méltatlanul mellőzött Löwy Árpádot. Mindketten megálltak a szoba közepén, Grün változatlanul ragyogva, megnyugtatón, az éppen nevére nevezett ismeretlen pedig morcosan jelezve zavarát. Kezet nyújtottam Löwynek, majd megkérdeztem: Vers, próza? Örültem, hogy sikerült könnyedén kérdeznem, mivel miközben ezt tettem, egyik pillanatról a másikra hirtelen felfogtam a szemben álló férfi különösségét. Gondozatlan szőrzete vedlő hím oroszlán benyomást kelthette volna, ha a szájából egyenesen kiálló lehetetlen formájú pipa nem fékezi meg teljesen az alkotói képzelet ezen irányba való szárnyalását. Nem értem a kérdést, szólt meg rekedt hangon Löwy, miközben helyet foglaltunk, anélkül, hogy a pipa megmozdult volna ajkai között. Mit ír, pontosítottam rendületlenül, prózát

vagy verset? A szavakat értettem, a kérdést nem, szögezte le a szájában továbbra is mozdulatlan pipával.

Átmenetileg rendeltem egy csésze török kávé, majd Grünner erősködésére egy spriccet. Löwy erre mondott valamit, feltételezhetően magyarul, dallamos rövid rigmust, melyre Grünner hisztérikusan felnevetve reagált, és hevesen magyarázni kezdett: nabát, erről lenne szó! Löwy pajzán költő, gondolatait a nép és a nemzet egyszerű nyelvén fejezi ki, de nem fejezhette be, mivel Löwy hercegve közbeavatott: megvan a német fordítás, nem könnyű, jelzem, a német elég rosszul áll e téren, tessék: „Nem szeretnek a románok / Löwy Árpád szarik rátok”. Löwy ezt szenttelenül nyilatkozta ki, mint véletlenül megtalált névjegyben szereplő rövid családi mottót, aztán folytatta ugyanúgy: doktori disszertációm a környéken található Árpád-kori sírokról írtam. Élükön egy Árpáddal jöttek be a magyarok a Kárpát-medencébe. Ezer éve, nemrég ünnepeltük, talán hallott róla. Bár kétlem, kezdte újra rövid hallgatás után, egyrészt valóban nem nagy ügy, másrészt Önök ott Prágában, nagyon okosan, nem foglalkoznak semmi másval azonkívül, ami Önöket előre viszi. Kiket ért Önökön, kérdeztem vissza én még mindig türelmesen. Természetesen a német nyelvű zsidókat. Ne rettenjen meg, nem vagyok nagyobb antiszemita, mint bárki más erefelé. Ars poeticám magyarul fogalmazza meg a kérdést: a magyarok fele Árpád, a másik fele Löwy. Épp ezt akartam kérdezni, folytattam most már kissé erőltetetten: Ön, ugye, nem zsidó? Nem. Valójában elmagyarosodott német volnék. A Löwy írói álnév, szép magyar nevetem nem sározom be költészetemmel. Ekkor felrobbant bennem valami. Nem tudtam, mi és miért, nem is akartam nagyon tudni, egyenesen Löwy rozoga pipájára céloztam: Honnan tudja Ön, mivel foglalkoznak a német nyelvű zsidók Prágában? A válasz változatlan hangnemben, legfeljebb rekedtebben érkezett: Tájékozódok, figyelek, érdeklődő típus vagyok. És ami a legfontosabb: immár nem várok semmit az élettől. Haldoklom. Minden adott ahhoz, hogy megszabaduljak szenvedélyeimtől, előítéleteimtől. Várom a haláloamat, itt, ebben a városban, ahol semmi másra nem érdemes várni. Így aztán mindent észreveszek. Prágában ritkábban, de Bécsben nagyon sokszor megfordultam. Jól ismerem Kisch, beszélgettem Musillal, hallottam egy s más Önről is, és barátjáról, Maxról. Még Einstein elméleteinek is utánanézttem, nem látok bennük semmi különöset, talán éppen ezért lehetnek korszakalkotók. Werfelt nem szeretem, de ez ne zavarja Önt, magamat sem szeretem. Elhallgatott, a pipájával babrált, miközben én ültem tovább szépen csendben, talán még mosolyogtam is a hirtelen rám zuhant szokatlan és megmagyarázhatatlan teljes nyugalomban.

És ez sokáig így marad jóval a háború után is, csak valamikor a második háború után, a hatvanas években fordul a kocka, a románság többségbe kerül anélkül, hogy ez különösebb megrázkódtatást okozna. Ebben az időben költözik fel e sorok írója Zerindról – egyesek szeretik Nagyzeréndnek írni és ejteni –, az egyetlen magyar településről, amely a kopasz Zeréndre, a lázadó Koppány papájára emlékeztet errefelé.

Mivel románul már úgy-ahogy tudott, első dolga volt megtanulni németül, egészen pontosan svábul, sajnos, akkor még nem jutott túl messzire a „Du bist ajne klájne árs”-tól, lévén, hogy a fiatal svábok, az idősekkel ellentétben, ez idő tájt már nem magyarul, hanem románul beszéltek a nem németekkel, és ez vonatkozott a szőke, kék szemű Rézire is, akinek kedvéért e sorok írója akkoriban bármiről lemondott volna.

Ha lett volna miről.

De egyre kevésbé volt olyan és ahhoz hasonló.

Réziék és a többi sváb aztán szép lassan elmentek, követve a zsidókat, akik mindjárt a második világháború után távoztak nagy számban, üresen hagyva a város két zsinagógáját. A szocializmusban egyre csak terebélyesedő gyárakat megtöltő munkásság nem járt színházba vagy hangversenyre, inkább a strandra, és főként május elsején a csálai erdőbe.

A városban nem maradt semmi, ami emlékeztette volna az embereket a nagy múltra, amikor Arad a dualista Magyarország egyik kereskedelmi, ipari és technológiai fellegrája volt, az enyhén sznob és visszafogottan bőséges életre. Hacsak nem a lassan országos hírnévre vergődő ócskapiac, románosan az „ocico”.

Valami azért mégis maradt és megvan mind a mai napig: az UTA. Neuman Feri báró hagyta ránk, sokáig a vidék focibajnokaként tartották számon. A kolozsvári Vasutas orozta el a címet nem is oly rég, jelezve ezzel, hogy semmi sem örök, semmi sem biztos, mert a semmi nem semmi, ahogy azt Dr. K. még 1917 nyarán észlelte volt Aradon.

(Arad az egyedüli város Romániában, amelyben járt Franz Kafka. Pár napot töltött itt, jegyesének, Felice-nek nővérét látogatták meg, hogy aztán külön-külön utazzanak vissza. Bár a helyi sajtó ezt már több ízben jelezte, javasolva, hogy a zsinagóga előtti kis teret – Plevnei – nevezzék el a híres íróról, mindaddig ez nem történt meg. Igaz, a városban már évek óta működik egy temetkezési vállalat, a Kafka kft. És annak ellenére, hogy sejtjük, az író értékelte volna a véletlen ilyesforma játékát, javaslatunkat továbbra is fenntartjuk. Találkozása Löwy Árpáddal – alias Dr. Réthy László akadémikussal a képzelet szüleménye. 1917-ben Dr. Réthy már három éve az aradi evangélikus temetőben pihente örök álmát.)